

รูปแบบการจัดการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชน

คุณธรรม บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

The model of moral community management driven by the positive force of
the model moral community of Ban Tha Ruea, Tha Ruea
Sub-district, Na Wa District, Nakhon Phanom Province

จารุมน รติพรเลิศ^{1*}, ละมัย ร่มเย็น²

Jarumon Ratipornlert^{1*}, Lamai Romyen²

¹หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

²สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Master of Public Administration Program in Public Administration, Sakon Nakhon Rajabhat University

² Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Sakon Nakhon Rajabhat University

Corresponding author's e-mail: nanplant88@gmail.com^{1}, lamairomyen@gmail.com²

Received: June 13, 2024

Revised: June 30, 2024

Accepted: July 7, 2024

บทคัดย่อ

ชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบบ้านท่าเรือ เป็นชุมชนที่รับการส่งเสริมจนเกิดเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ ได้รับความร่วมมือจากผู้นำพลัง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของชุมชนคุณธรรมที่สำคัญ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนที่ยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม 2) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ และการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนคุณธรรมต้นแบบจำนวน 1 ชุมชน บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน

พระสงฆ์ ครู ข้าราชการสังกัดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรม บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ อย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางดำเนินการ คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการบูรณาการในด้านกิจกรรม การติดตามประเมินผล กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนการบูรณาการ การพัฒนาศักยภาพ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างแรงจูงใจ โดยการเชิดชู ยกย่อง และการสนับสนุนทรัพยากร ผู้นำวัด โรงเรียน และราชการ ให้การสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนสนับสนุนการพัฒนาทักษะ ความรู้ ของผู้นำ ชาวบ้าน และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรม บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ดังนี้ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน การพนัน ยาเสพติด หนี้สินนอกระบบ คีฬเหล้า ชยะ สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง และการแสดงที่ไม่เหมาะสมในงานบุญประเพณี โดยมีแนวทางในการแก้ไข คือ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมครั้งนี้ เพราะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการนับเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของโครงการ เพราะท้ายที่สุดแล้วเป้าหมายของโครงการชุมชนคุณธรรม คือ การที่ชุมชนมีความสุข คือ ปัญหาเชิงคุณธรรมของชุมชนลดลง คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นหนี้ และสามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงตลอดถึงสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการชุมชน, ชุมชนคุณธรรม, พลังบวร, ต้นแบบ

Abstract

The moral community is driven by the power of Bowon, the model of Ban Tha Ruea. It is a community that receives promotion until it becomes a model moral community. They are resilient and self-sufficient. Receiving cooperation from "Bawon" power leaders (houses, temples, schools, and government agencies) are the main components of an important moral community. The purposes of this study included the following: 1) To study the model for driving a moral community with the positive force of the moral community of Ban Tha Ruea, Tha Ruea Subdistrict, Na Wa District, Nakhon Phanom Province. 2) To study the community, temple, school, and government leadership, as well as participation in driving the moral community with the positive force model of Ban Tha Ruea moral community, Tha Ruea Subdistrict, Na Wa District, Nakhon Phanom Province, and 3) To study problems, obstacles, and recommendations for implementing and driving a moral community using the positive force model of Ban Tha Ruea moral community, Tha Ruea Subdistrict, Na Wa District, Nakhon Phanom Province. The researcher employed a qualitative research method. The researcher collected data from one model moral community, Ban Tha Ruea, Tha Ruea Subdistrict, Na Wa District, Nakhon Phanom Province. The structured method of conducting in-depth interviews was used as a research tool. The key informants were community leaders, local scholars, monks, teachers, and government officers from the Nakhon Phanom Provincial Cultural Office. The study revealed the following results: The way to manage the moral community, inspired by the positive example of the model moral community in Ban Tha Ruea, involves households, temples, schools, and

government agencies working together on different activities to encourage everyone to participate in a helpful and ongoing way. This is to promote the philosophy of sufficiency economy. The approach involves promoting participation from all sectors and integrating activities, monitoring, and evaluation. Strategies for solving community problems should emphasize participation from all sectors, integration, capacity building, and sustainable development. Guideline for promoting participation included building knowledge and understanding, motivation by compliment, supporting in terms of resources to monks, school and government officers, budget, equipment, places for conducting community activities, skill and knowledge development of community leader and villagers, and creating network and collaboration with other organizations. Problems, obstacles and solutions the model for driving a moral community with the positive force of the moral community of Ban Tha Ruea, Tha Ruea Subdistrict, Na Wa District, Nakhon Phanom Province included fighting, gambling, drug abuse, unofficial debt, alcohol consumption, garbage, environmental destruction, abandonment of the elderly, and inappropriate conduct during traditional ceremonies. The proposed solution was that everyone must participate in driving this moral community initiative because community participation in the project activities was considered as great success. As the ultimate goal of the moral community project was the happiness community, reducing moral issues and allowing people to live happily without debt and self-reliantly. Additionally, the aim is for the community to serve as a model for others to study and emulate.

Keywords: community management model, moral community, positive force, model

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาล และยังเป็นนโยบายที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม ด้วย กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจะมีการเสริมสร้าง “ชุมชนคุณธรรม องค์การคุณธรรม” โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม สร้างคนดี สังคมดีมีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน และกระตุ้นเศรษฐกิจ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2561)

ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร เป็นชุมชนที่มีอุดมการณ์ การดำเนินชีวิตยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยผู้นำพลัง "บวร" เป็นสถาบันหลักมีบทบาทใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของคนไทย เป็นแหล่งปลูกฝังบ่มเพาะและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ด้านจริยธรรมให้แก่ประชาชน ให้ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ กตัญญูรู้คุณ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคนไทยที่ควรรักษาไว้ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในชีวิต ใช้ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยเครือข่ายชุมชนคุณธรรมฯ มีจำนวนมากกว่า 22,000 ชุมชน ทั่วทั้งประเทศ ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดปัญหาอาชญากรรม คนในชุมชนรายได้เพิ่มมากขึ้น กิจกรรมที่ส่งเสริมความดีงามเกิดขึ้น พฤติกรรมของคนจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เกิดชุมชน สังคม อยู่ดีมีสุข นำพาประเทศชาติให้มั่นคง (สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดระยอง, 2563)

สภาพสังคมที่เป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่เกิดการพัฒนาขึ้นทุก ๆ ด้าน แต่คนในสังคมกลับห่างเหิน ศาสนา จึงทำให้คนในสังคมขาดคุณธรรม จริยธรรม นำมาซึ่งความแตกแยกแตกความสามัคคีอย่างมาก

การนำโครงการชุมชนคุณธรรมมาเป็นกลไกในการขัดเกลาจิตใจของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี ซึ่งการขับเคลื่อนดำเนินงานของชุมชนคุณธรรมในประเทศไทย มีความสำเร็จเพียงส่วนน้อย อันเนื่องมาจากปัญหาที่ชุมชนคุณธรรมในแต่ละสถานที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานของชุมชนคุณธรรม เกิดปัญหาติดขัด ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ส่งผลให้การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (พระศิระ จิตตสุโก (พิเชฐสกุล), 2563)

ถึงแม้การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในประเทศไทย มีความสำเร็จเพียงส่วนน้อย แต่ชุมชนคุณธรรมส่วนน้อยนั้นคือ ชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบรรทัดฐานแบบบ้านท่าเรือ ซึ่งเป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกโดยผ่านเกณฑ์ตัววัด 9 ขั้นตอน ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม และได้รับการส่งเสริมจนเกิดเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับการศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ว่ามีลักษณะและรูปแบบการดำเนินงานอย่างไร มีการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงานเป็นอย่างไร และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ตลอดจนศึกษาผลที่ได้จากการดำเนินงานโครงการ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาสรุปเป็นรูปแบบการดำเนินงานซึ่งจะก่อให้เกิดการวางแผนการจัดการขับเคลื่อน “ชุมชนคุณธรรม” ที่เหมาะสมเพื่อประยุกต์ใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการขับเคลื่อนโครงการ “ชุมชนคุณธรรม” อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ และการมีส่วนร่วม ในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบรรทัดฐานแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ คือ บุคคลที่มีความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นตัวอย่างที่ดี มีความกล้าหาญ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีสัจจะ และเป็นที่ยอมรับ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่ตนยึดเหนี่ยวศรัทธา ที่กระตุ้นเร้าภายในจิตใจ ดังนี้ 1) ความไว้วางใจ (trust/loyalty) 2) การให้อภัยและการยอมรับ (forgiveness/acceptance) 3) ความมีสัจจะ (integrity) 4) ความซื่อตรง (honest) 5) ความกล้าหาญ (courage) 6) ความนอบน้อม (humility) 7) ความมีเมตตากรุณา (kindness) 8) การเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (empath/compassion) 9) ความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรค (patience) 10) ความดีเลิศ (excellence) 11) ความสนุกสนาน (fun) (Oswald, 1980) ทั้งนี้ ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม คือ ผู้นำจริยธรรม (moral leadership) ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ (needs) ความปรารถนา (aspirations) ค่านิยม (values) และควรยึดจริยธรรมสูงสุดคือความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม (Burns, 1978)

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบบางสิ่งบางอย่าง นำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม เป็นการร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจ ไม่ถูกบังคับ Cohen & Uphoff (1977) ได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation) การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ในผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและทางลบที่เป็นผลเสีย ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (views) ความชอบ (preferences) และความคาดหวัง (expectation) ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนา การคืนอำนาจ (empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนในการริเริ่ม วางแผน และดำเนินการในกิจการที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคต (Fevre, 2000)

แนวคิดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2562) กล่าวว่า ชุมชนคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ หรือโดยธรรมชาติ เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และอาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในชุมชน ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทยที่งดงาม มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร เป็นการส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังของ บ้าน วัด โรงเรียน หรือเรียกว่า "บวร"

พระณัฐฐนชัย จันดาผล และคณะ (2563) กล่าวว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร มีเป้าหมายที่สำคัญคือ คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขรู้จักดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ รู้จักเรียนรู้และน้อมนำศาสตร์พระราชา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสืบสานวิถีวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งขั้นตอนการปฏิบัติการ เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน

พระอธิการโสภณ ปิยธมฺโม (กิ่งแก้ว) และคณะ (2564) กล่าวว่า การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ เพราะเป็นส่วนที่สามารถนำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชนและเกิดความเป็นสันติสุข ทำให้ชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศเกิดความเข้มแข็ง พลังบวรเป็นพลังสำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมไทยเกิดความเข้มแข็ง เพราะอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งสามสถาบันของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน

เอกสิทธิ์ คล้ายแดง (2560) กล่าวว่า การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นรากฐานของสังคมไทย ส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักธรรมมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมสร้างรายได้จากการฝึกอาชีพ ช่วยยกระดับเศรษฐกิจจากฐานรากของชุมชน และกระจายรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ควรนำหลักของบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ไปพัฒนาชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการทำงานของพื้นที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

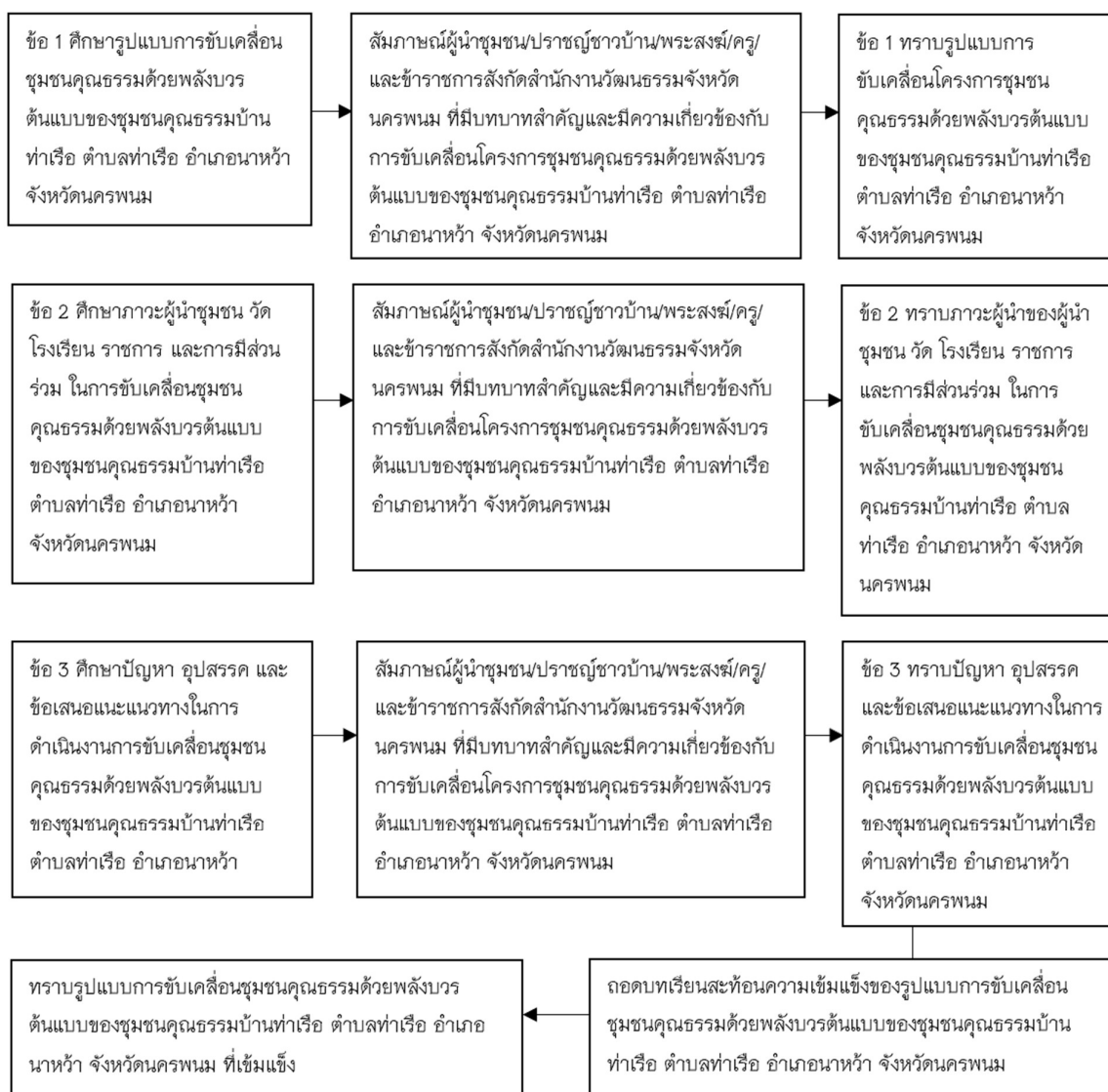
สุตา นุ่นปาน (2563) ได้ทำการศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนคุณธรรมต้นแบบ จำนวน 8 ชุมชน ในจังหวัดปทุมธานี ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตัวแทนของชุมชน วัด และโรงเรียน จำนวน 27 คน ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ได้ขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยกิจกรรม 3 มิติ คือ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการร่วมกัน ภาวะผู้นำของชุมชน เจ้าอาวาส และผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญมาก มีความเอื้อเอื้อกับการทำงานร่วมกับผู้อื่น สภาพปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในทุกมิติอย่างมีคุณภาพ และการทำงานเป็นทีม

พระศิระ จิตตสุโก (พิเชษฐสกุล) (2563) ได้ทำการศึกษาแบบชุมชนคุณธรรมต้นแบบด้วยพลังบวร : กรณีศึกษา วัดท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน กลุ่มที่ 2 ตัวแทนของวัด ได้แก่ พระสงฆ์ กลุ่มที่ 3 ตัวแทนโรงเรียน และส่วนราชการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 รูป/ท่าน และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ทราบถึงประเด็นที่สำคัญ ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดท่าขนุนด้วยพลังบวรนั้น เป็นการร่วมกันระหว่าง ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน และส่วนราชการ โดยมีการมุ่งพัฒนาชุมชนใน 2 ด้าน คือ 1) กระบวนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ พบว่า มาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ 1.1) ปัญหาสภาพเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองมากขึ้น 1.2) ปัญหาชุมชนไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ มีกระบวนการแก้ไขปัญหา เจ้าอาวาส ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน และส่วนราชการ ร่วมกันประชุม และให้ชาวบ้านเสนอสิ่งที่คิดว่าเป็นจุดเด่นของชุมชน เป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้าน มาสร้างจุดขาย 2) รูปแบบการพัฒนาชุมชนคุณธรรมวัดท่าขนุน โดยการใช้หลักอริยสัจ 4 เข้ามาช่วยในการมองเห็นถึงปัญหา สาเหตุ และหนทางในการแก้ไข นำทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มาสสร้างจุดขาย มีการประสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ที่ช่วยการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ ไปจนถึงการประชาสัมพันธ์การจัดงานต่าง ๆ

ธงชัย สารอักษร (2563) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนวัดกาฬสินธุ์ บ้านน้ำดำ ตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการชุมชน วิเคราะห์ปัญหาของการดำเนินงานของชุมชน และเสนอแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของคณะทำงานชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนวัดกาฬสินธุ์ (บ้านน้ำดำ) ผลการศึกษา พบว่า 1) ลักษณะการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมฯ มีผู้นำของชุมชน เจ้าอาวาสวัดกาฬสินธุ์ ร่วมกับคณะทำงานทั้งผู้ใหญ่บ้าน คณะครู และชาวบ้านรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ยาวนาน 2) ปัญหาของการดำเนินงานคือ การที่ผู้นำและคณะทำงาน มีหลายบทบาท หลายหน้าที่ กับทุกหน่วยงานของทางราชการ ทำให้มีเวลาทุ่มเทกับงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมน้อยกว่าที่ควรจะเป็น 3) มีแนวทางการดำเนินงาน มุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีข้อปฏิบัติหลัก 3 มิติ คือ น้อมนำหลักธรรมทางศาสนา ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรม มีจิตอาสา ข้อเสนอแนวทางการพัฒนา : ควรใช้พลังขับเคลื่อนบูรณาการกับทุกภาคส่วน ทุกกิจกรรม และทุกคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ได้ดังนี้ 1) การมีภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ (บวร) ตามแนวคิดของ (Oswald, 1980) คือ มีการได้รับเกียรติ ได้รับความไว้วางใจ มีคุณธรรม และการยอมรับจากชุมชน ชื่นชมในความพยายามของผู้ร่วมงาน 2) การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ครู เจ้าหน้าทีรัฐ ตามแนวคิดของ (Cohen & Uphoff, 1977) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) 3) การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร มีกระบวนการดำเนินงานของชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน ราชการ) โดยยึดหลักปฏิบัติในการขับเคลื่อนชุมชน 3 มิติ ได้แก่ หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ได้กรอบแนวคิดตามกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร (population) ได้แก่ ผู้นำชุมชน วัด ส่วนราชการที่มีบทบาทสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรม บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม และกลุ่มเป้าหมาย (sample) คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา (วิโรจน์ ก่อสกุล, 2561) จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 1 คน เจ้าอาวาส 1 รูป รองผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน และข้าราชการสังกัดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) มีขั้นตอนในการดำเนินการ 1) ศึกษา เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) สร้างแบบสัมภาษณ์ ให้ครอบคลุมเนื้อหา 3) นำเสนอแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ แก้ไข และให้ข้อเสนอแนะ 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยค่า CVI เพื่อพิจารณาด้านเนื้อหาสาระ ความตรงตามเนื้อหา รายข้อ และความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับตลอดจนภาษาที่ใช้ ตามแนวคิดของ Gilbert & Prion (2016) แบบสัมภาษณ์ข้อที่ได้รับการประเมินในระดับ 4 หรือ 3 เท่านั้นที่จะนำไปใช้ในการวิจัย สำหรับข้อคำถามความตรงตามเนื้อหา รายข้อ (Item Content Validity Index: I-CVI เท่ากับ .83 และมีคำถามความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (Content Validity for Scale: S-CVI) แสดงว่าแบบสัมภาษณ์มีความตรงตามเนื้อหา 5) นำไปใช้เก็บรวบรวม ข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถาม และข้อกำหนดแน่นอนตายตัวจะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกัน (สุภาวศ์ จันทวนิช, 2561) และการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัย ได้กำหนดวันนัดหมายวันสัมภาษณ์ โดยได้แจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยก่อนสัมภาษณ์จะขออนุญาตให้ผู้สัมภาษณ์ในการจดบันทึกการสนทนาก่อนทุกครั้ง ซึ่งกำหนดเฉพาะคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 – 3 เท่านั้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาจัดกลุ่มและสรุปภาพรวมของข้อมูล ดังนี้ 1) ถอดความข้อมูล การอ่าน ทำ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ 2) จัดการข้อมูล บันทึกข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะลงในไฟล์คอมพิวเตอร์ จัดหมวดหมู่ของคำตอบตามกรอบแนวคิดของการวิจัย 3) อ่านทบทวนข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้รับการบันทึก 4) นำกรอบแนวคิดของการวิจัย มาช่วยในการอธิบายแนวทาง ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ 5) จัดหมวดหมู่ข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ จัดเป็นหมวดหมู่ตามมิติตัวแปรตามของการวิจัย 6) ตีความหมายข้อมูล โดยใช้ความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัย จากนั้นได้นำข้อมูลมาแปลผล เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

1.1 รูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ให้เป็นชุมชนที่มีคุณธรรมจริยธรรม โดยอาศัยพลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรที่สำคัญ สรุปคือควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ อย่างต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง พออยู่ พอกิน พอเพียง ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชน โดยยึดหลักศีล 5 หลักธรรมคำสอนของศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน

1.2 ประเด็นพิเศษที่ควรพัฒนา การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรม เน้นย้ำหลักศาสนา วัฒนธรรม ยึดถือหลักคำสอนทางศาสนา ปฏิบัติตามวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม การแบ่งปันการส่งเสริมจิตอาสาการช่วยเหลือเกื้อกูล ทุกคนในสังคมควรมีจิตสำนึกที่ดี รู้จักการให้เสียสละช่วยเหลือผู้อื่น การสร้างความโปร่งใส การสร้างความ เป็นเจ้าของ การสร้างจิตสำนึกให้ความรู้แก่ประชาชน และรณรงค์ให้เห็นความสำคัญ เปลี่ยนพฤติกรรม รักษา สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี การลดภาระค่าใช้จ่าย

1.3 แนวทางดำเนินการ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน บูรณาการในด้านกิจกรรม เช่น โครงการ "หนึ่งบ้าน หนึ่งสวนครัว" โครงการ "บ้านนี้มีศีลธรรม" โครงการ "บ้านนี้มีศีลธรรม" โครงการ "ธนาคารขยะ" โครงการ "อาสาสมัครรักษาป่า" หรือกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และกิจกรรมจิตอาสา

1.4 การติดตามประเมินผลรูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรืออำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม สถิติการเกิดอาชญากรรม จำนวนรางวัล/ประกาศนียบัตรด้านคุณธรรมจริยธรรม การพึ่งพาตนเอง หนี้สินครัวเรือน จำนวนนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รายได้จากการท่องเที่ยว ช่วยให้ทราบความพึงพอใจของประชาชน เรียนรู้จากประสบการณ์ แนวทาง และช่วยให้โครงการที่จะขับเคลื่อนมีประสิทธิภาพเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม และสร้างความโปร่งใส ตรวจสอบได้

1.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ควรจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน จัดทำแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือที่ชัดเจน มีกลไกติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนคุณธรรม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การบูรณาการศาสตร์ พระราชา การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งกองทุน/เงินออมชุมชน และการสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ภาวะผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

2.1 ภาวะผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน และราชการเป็นปัจจัยต่อการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ อย่างไร

ก็ตาม ในการขับเคลื่อนโครงการชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร สิ่งหนึ่งที่สำคัญมาก คือมีคณะทำงานประกอบด้วย ผู้นำ บวร 3 ฝ่าย มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีหน่วยงาน ระดับท้องถิ่น ส่วนราชการระดับอำเภอและจังหวัด ร่วมเป็นเครือข่ายให้การสนับสนุน เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ มีความยึดมั่นในหลักการเพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการ นำมาสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนคุณธรรม มีเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นผู้ที่มีเป้าหมายการ ขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมที่ชัดเจน และถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกในชุมชนทุกคนได้

2.2 บทบาทของผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ ในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร มีบทบาท สำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร การทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการของทุกภาคส่วน จะช่วยให้ ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน มีการส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและ พระมหากษัตริย์ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่าง “มั่งคั่ง” แบบพออยู่ พอกินเป็นขั้นต่ำ และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้ดำรงต่อไปอย่าง “ยั่งยืน” และจะพัฒนาชุมชนคุณธรรมที่เป็น รูปธรรมอย่างดียิ่ง และมีความพร้อมจะถ่ายทอดองค์ความรู้จากการพัฒนาของชุมชนให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ส่วนราชการ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร โดยสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของ ชุมชน สนับสนุนบุคลากรเพื่อช่วยงานชุมชน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น และออกมาตรการเพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

2.3 ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ มีกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในการขับเคลื่อนด้วยพลัง บวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม กลยุทธ์ที่ดีควรสนับสนุน การมีส่วนร่วมของประชาชน การทำงานร่วมกัน การพัฒนาทักษะ การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงคุณธรรม ผู้นำควรมีส่วนร่วม ยุทธศาสตร์ และแผนงานที่ชัดเจน มีทักษะการสื่อสาร บริหารจัดการ แก้ปัญหา และทำงานเป็นทีม

2.4 แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้าน ท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ช่วยให้ชุมชน มีพลัง เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น การสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยการจัดเวทีประชาคม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ รูปแบบต่าง ๆ จัดฝึกอบรม ให้ความรู้ ทักษะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การสร้างแรงจูงใจ โดยการเชิดชูยกย่อง กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ การสนับสนุน ทรัพยากร ให้การสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนสนับสนุนการพัฒนา ทักษะ ความรู้ ของผู้นำ ชาวบ้าน และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

3.1 ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้าน ท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ได้แก่ 1) ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน จากการกระทบกระทั่งกัน หรือเป็นปัญหาที่เกิดจากความตึงเครียดของวัยรุ่นในชุมชน 2) ปัญหาการพนัน ในงานเทศกาลประเพณี งานศพ 3) ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ถือว่าเป็นปัญหาหลักของชุมชนทั่วไป ต้นเหตุของปัญหาอีกหลาย ๆ อย่างตามมา 4) ปัญหาหนี้สินนอกระบบ เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน 5) ปัญหาดื่มเหล้า เสพของมึนเมา ซึ่งเป็นต้นเหตุของ การทะเลาะวิวาทกัน 6) ปัญหาขยะ และการรักษาความสะอาด 7) ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย 8) ปัญหาผู้สูงอายุ ถูกทอดทิ้ง และ 9) ปัญหาการแสดงที่ไม่เหมาะสมในงานบุญ ประเพณี เป็นปัญหาที่เกิดจากความตึงเครียดของคน

รุ่นใหม่ และความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมไทย

3.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอหนาวัว จังหวัดนครพนม ควรส่งผู้นำทั้งจากชุมชน วัด หน่วยงานราชการ ไปให้คำแนะนำ ปรึกษา และช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ โดยนำความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปดำเนินการผ่านโครงการต่าง ๆ การส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ได้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ปฏิบัติตนเป็นคนดี ละเว้นความชั่ว ลดเลิกลบยาเสพติด มีขวัญกำลังใจที่ดีในการดำรงชีวิตด้วยวิถีดีงาม มีคณะกรรมการชุมชนคุณธรรมพลังบวร ร่วมกันวางแผนและกำหนดกิจกรรม “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ และเชิญชวนบุคคลสถาบันการศึกษา ส่วนราชการ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเข้มแข็ง โดยมีกิจกรรมดำเนินงานที่โดดเด่น คือ โครงการเทศกาลปีใหม่ สวดมนต์ข้ามปี โครงการเข้าวัดปฏิบัติธรรมวันธรรมสวนะ โครงการสืบสานประเพณีต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมครั้งนี้ เพราะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการนับเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของโครงการ เพราะท้ายที่สุดแล้วเป้าหมายของโครงการชุมชนคุณธรรมก็คือการที่ชุมชนมีความสุข ปัญหาเชิงคุณธรรมของชุมชนลดลง คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขไม่เป็นหนี้และสามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนถึงสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรม บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอหนาวัว จังหวัดนครพนม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเองพอเพียง ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชน โดยยึดหลักศีล 5 หลักธรรมคำสอนของศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน จุดพัฒนาและแนวทางดำเนินการรูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบบ้านท่าเรือ คือ การส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรม การส่งเสริมจิตอาสา การส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การบูรณาการแผนงาน กิจกรรม งบประมาณ องค์ความรู้ ทรัพยากร การสร้างจิตสำนึกให้ความรู้แก่ประชาชน รูปแบบการดำเนินการที่สำคัญ คือ จัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ควรจัดทำแผนของชุมชนคุณธรรมที่ชัดเจน (พระครูพิสุทธิปัญญากวีวัฒน์ (ณพนฺธฺ กิตติปัญโญ) และคณะ, 2565)

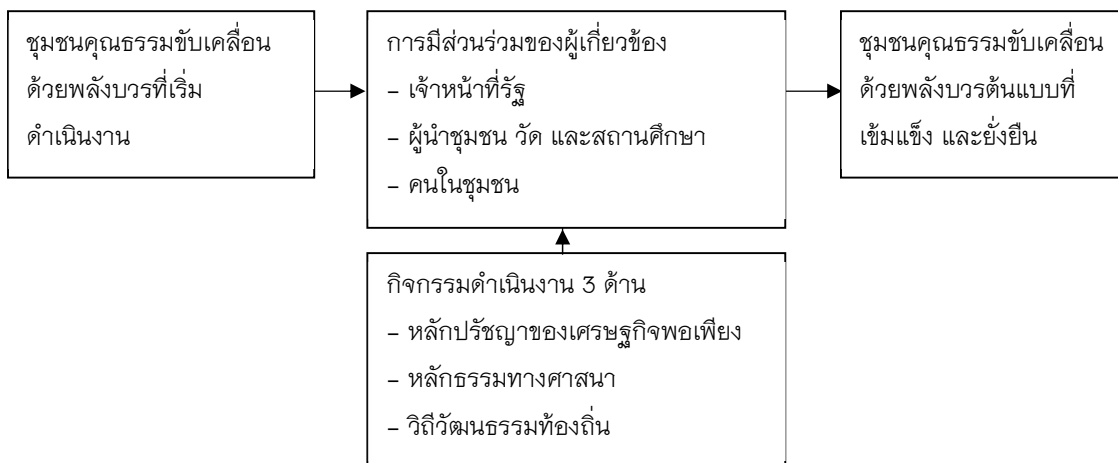
2. ภาวะผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน ราชการ และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอหนาวัว จังหวัดนครพนม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร คำนี้ถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ยึดถือแนวทางขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคณะทำงานประกอบด้วยผู้นำบวร 3 ฝ่าย มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีหน่วยงาน ระดับท้องถิ่น ส่วนราชการระดับอำเภอ และจังหวัด ความเป็นผู้นำ เอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ มีความเอื้อเฟื้อ มองโลกในแง่ดีและมีความสุขกับการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในทุกมิติ อย่างมีคุณภาพ และการทำงานเป็นทีม ข้อเสนอแนะ ควรทำความเข้าใจในการกำหนดกิจกรรมที่ต้องประยุกต์ให้เข้ากับวิถีวัฒนธรรมชุมชน โดยให้ความรู้และอบรมร่วมกับผู้นำและคนในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน

ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน (สุดา นุ่นปาน, 2563) กลไกสำคัญนอกเหนือจากกิจกรรมที่ดำเนินงานคือผู้นำต้องประกอบด้วยตัวแทนของ “บวร” อย่างแท้จริง โดยภาวะผู้นำของวัด คือ เจ้าอาวาสนั้น ต้องแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ทั้งด้าน คุณธรรม จริยธรรม และความมีเมตตาต่อชุมชนโดยรอบ โดยให้ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนคุณธรรม ผู้นำของสถานศึกษามีความสำคัญโดยการให้การสนับสนุน ส่งเสริมและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน โรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และหน่วยงานราชการมีส่วนช่วยสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สนับสนุนบุคลากรเพื่อช่วยงานชุมชน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น (สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ, 2564)

3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรต้นแบบของชุมชนคุณธรรมบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน การพนัน ยาเสพติด หนีสินนอกระบบ ต้มเหล้า ขยะ สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง และการแสดงที่ไม่เหมาะสมในงานบุญประเพณี โดยมีแนวทางในการแก้ไข คือ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมครั้งนี้ เพราะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนับเป็นความสำเร็จอย่างยิ่ง เพราะท้ายที่สุดแล้วเป้าหมายของโครงการชุมชนคุณธรรมคือการที่ชุมชนมีความสุข ปัญหาเชิงคุณธรรมของชุมชนลดลง คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นหนี้ และสามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ พลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ซึ่งเป็น 3 องค์กรหลักในชุมชนคุณธรรม เป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างให้เข้มแข็ง โดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนาตัดสินใจร่วมแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม

องค์ความรู้ใหม่

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรต้นแบบ ควรมุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ซึ่งพลังหลักคือการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เกี่ยวข้อง วัด หรือศาสนสถาน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ศูนย์รวมของชุมชนในการพัฒนา ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของชุมชน โรงเรียนมีบทบาทในการสนับสนุนเด็ก เยาวชน ให้ได้รับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน เป็นแหล่งข้อมูลของหน่วยงานราชการ ทั้งในแง่การเป็นแหล่งเรียนรู้ มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีค่านิยม นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมจะสามารถสืบสาน และมีความเข้มแข็ง และอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมนั้น ต้องนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมมาประยุกต์ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำหลักธรรมและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

1.2 การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเป็นกลไกสำคัญนอกเหนือจาก กิจกรรมที่ดำเนินงาน ดังนั้น คณะกรรมการต้องประกอบด้วยตัวแทน “บวร” อย่างแท้จริง คือ ผู้นำ ชุมชน วัด โรงเรียน ซึ่งก็คือผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เจ้าอาวาส หรือผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ของชุมชนนั้น ๆ โดยผู้นำจากสถาบันทั้ง 3 ต้องเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกิจกรรม/โครงการชุมชนคุณธรรม

1.3 การวางแผนในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในทุกมิติอย่างมีคุณภาพ คณะกรรมการและสมาชิกในชุมชนควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผน “ปัญหาที่ อยากแก้” และสืบสาน รักษา ต่อยอดสิ่งที่ดีในชุมชน “ความดีที่อยากทำ” ผู้นำ/แกนนำ ต้องร่วมกันขับเคลื่อนงานของชุมชน โดยต้องมีการประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิด และไปในทิศทางเดียวกัน

1.4 การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะนำมาประยุกต์ใช้หรือปรับปรุงดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ซึ่งผู้นำต้องติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมที่ทำร่วมกันให้มีความเหมาะสมและจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมระหว่างชุมชนต้นแบบ ต่าง ๆ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร หรือศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมต้นแบบและชุมชนทั่วไป เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงโครงการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). *คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)*. กรุงเทพฯ: ราไพล์.
- ธงชัย สารอักษร. (2563). แนวทางการพัฒนาชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนวัดกาฬินธุ์ (บ้านน้ำคำ) ตำบลประสงค์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารรัฐสารศึกษ*, 62(2), 41-54.
- พระครูพิสุทธิปัญญาภิวัฒน์ (ณพนธ์ กิตติปัญญา), พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร) และพระปลัดระพิน พุทธิสาร. (2565). รูปแบบการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดพิจิตร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(1), 305-318.
- พระณัฐชนชัย จันดาผล, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง และพระจรัญ สุวโจ. (2563). การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำปา อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5(1), 183-193.
- พระศิระ จิตตสุโก (พิเชษฐกุล). (2563). การศึกษารูปแบบชุมชนคุณธรรมต้นแบบด้วยพลังบวร: กรณีศึกษา วัดท่าขนุน อำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการโสภณ ปิยะมโ (กิ่งแก้ว), ละเอียด จงกนิ และพระสอนดำ วาฬสุโท (เข้มมา). (2564). พลังบวร : พลังหลักของชุมชนคุณธรรม. *วารสารปัญญาปริทรรศน์*, 6(1), 69-80.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2561). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการและนวัตกรรมในองค์การ*. โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุดา นุ่นปาน. (2563). การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระครูปริยัติคณานุรักษ์ ศรีสมงาม, พระวิระพงษ์ โคษา และจักรกฤษ ทองมี. (2564). พลังบวรในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมเชิงพุทธในสังคมไทย. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 6(2), 346 – 359.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *คู่มือส่งเสริมและพัฒนาองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดระยอง. (2563). *เสน่ห์ชุมชน “พลังบวร/บรม” คนดี สังคมดี อยู่ดี มีสุข*. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์. <https://anyflip.com/chvzx/bwsg/basic>.
- เอกสิทธิ์ คล้ายแดง. (2560). *การนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครกเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.

- Cohen, J. M., & Uphoff, N.T. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. Rural Development Committee, Center for International Studies, Cornell University Press.
- Fevre, R. (2000). Socializing social capital: identity, the transition to work, and economic development. In S. Baron, J. Field, & T. Schuller (Eds.), *Social capital: Critical perspectives*. London: Oxford University Press.
- Gilbert, G. E., & Prion, S. (2016). Making Sense of Methods and Measurement: Lawshe's Content Validity Index. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(12), 530–531.
- Oswald, S. J. (1980). *Spiritual leadership*. Chicago: Moody Press.